

УДК 811.161.2:81'373.7

DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.1.2023.281362>Юрій Прадід*

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ТА ГРАМАТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОМПОНЕНТОМ¹ *ЗЕМЛЯ*

У статті досліджено особливості семантики та граматичної організації фразеологічних одиниць із компонентом *земля*. Зазначено, що фразеологічні макро- і мікросистеми в українському мовознавстві почали інтенсивно вивчати лише в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Мета пропонованої розвідки – дослідити місце мікросистеми ФО із компонентом *земля* у фразеологічному складі української мови, описати особливості семантики, граматичної організації компонентного складу ФО, що репрезентують цю мікросистему.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, компонент *земля*, семантика фразеологізму, компонентний склад, структурно-граматичні типи, синтаксичні функції.

Pradid Yuriy. Peculiarities of semantics and grammatical organization of phraseological units with the *zemlia* component.

The article examines the peculiarities of semantics and grammatical organization of phraseological units (further – PUs) with the *zemlia* component. It is noted that both phraseological macro- and microsystems in Ukrainian linguistics began to be intensively studied only in the late 20th – early 21st c.

The purpose of the proposed intelligence is to investigate the place of the PU microsystem with the *zemlia* component in the Ukrainian phraseology, to describe the semantics features, its grammatical organization representing this microsystem.

The reference base was thesaurus and phraseological dictionaries of the Ukrainian language, internet sites, as well as the author's own phraseological catalogue where 55 PUs are subject to analysis, the theoretical and methodological basis of research is the works of Ukrainian linguists, in which individual phraseological micro- and macro-systems are studied.

The analysis of the PUs with *zemlia* component gave grounds to summarize: 1. the microsystem of the PUs with the *zemlia* component is relatively small, but rather diverse in its semantic features and grammatical organization; 2. for such PUs, as well as for the whole Ukrainian language in general, the phenomena of polysemy, synonymy and antonymy are characteristic phenomena; 3. the *zemlia* component in such PUs is used in all case forms, with the exception of the vocative case. Most of the PUs of this microsystem is formed with the *zemlia* component in the accusative singular case without a preposition (rarely): *rvaty zemliu* (tear up the earth) with prepositions *v(u)* (in(into)), *ob* (about), *kriz'* (through): *vrostaty v zemliu* (grow into the ground (root itself)), *lykhom ob zemliu* (head the ground), *yak kriz' zemliu provalyatsya* (vanish into thin air), etc. (only 25 PUs); the least examples – in the genitive case of the plural: *za trydev'yat' zemel'* (go a long way (=go far, far away) (only 1 PU); 4. almost all syntactic structures in the microsystem of the PUs with the component ground are presented here as well as for the whole Ukrainian phraseology in general: a) PUs related to the subordinate phrase: *toptaty zemliu* (trample on the ground), *z lytsya zemli* (from the face of the earth), etc. b) PUs related to the word combinations: *do zemli* (to the earth), *yak z-pid zemli* (as from under the earth), etc.; c) PUs as comparatives: *yak iz zemli vyrostatu* (how to grow out of the ground), *yak u zemliu vkopanyi* (how to dig into the ground); d) PUs as a simple sentence (one-part and two-part): *khoch zemliu yizh* (even if you eat the Earth); *azh zemlia stohne* (the Earth groans), etc.; 5. PUs can also act in a sentence as a subject, predicate (simple, compound noun, compound verb), subordinate clause; 6. semantic features and grammatical peculiarities of such PUs should be a subject to run a separate investigation in comparative aspect.

Keywords: phraseological unit, *zemlia* component, semantics of phraseological units, component composition, structural-grammatical types, syntactic functions.

Постановка проблеми. Фразеологічні макро- і мікросистеми почали інтенсивно досліджуватися в українському мовознавстві лише в кінці ХХ – на

* Юрій Прадід, доктор філологічних наук, професор (Львів, Україна); e-mail: ypradid1@gmail.com.

¹ Слова у складі ФО втрачають повністю або частково своє лексичне значення, а, отже, складові частини ФО доцільніше іменувати компонентами.

початку ХХІ ст. На особливу увагу заслуговують монографія Ю. Прадіда «Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень)», у якій досліджена фразеологічна макросистема «Психічні процеси людини» на матеріалі української та російської мов [Прадід 1997], низка кандидатських дисертацій з цієї ж проблематики (див. дисертації Н. Грозан, І. Запужляк, О. Картамишева, А. Огар, П. Редіна та ін.). Вивченню семантичної і граматичної структури ФО із компонентами *зірка* та *зоря* присвячено ґрунтовні статті Ю. Прадіда [Прадід 2022], з ономастичними компонентами – В. Гаманюк і Т. Мішеніної [Гаманюк і Мішеніна 2019], О. Мороз [Мороз 2016], М. Пелипаса [Пелипась 2021] та ін.

Мікросистема ФО із компонентом *земля* вибрана для дослідження не випадково. Це «можна пояснити, – слушно зауважує А. Огар, – залежністю українського етносу від землі, від землеробства та його плодів, прив'язаністю до землі, що зумовлено історично феноменом осілості» [Огар 2012].

Треба сказати, що у пропонованій розвідці проаналізовані не всі стійкі вирази, а лише ФО, тобто такі стійкі звороти мови, які «наділені цілісним, іноді частково цілісним значенням, вступають у смислові та граматичні зв'язки з іншими мовними одиницями, мають постійний, за традицією відтворюваний у мовленні компонентний склад» [Прадід 1987, с. 105].

Мета пропонованої статті – дослідити місце мікросистеми ФО із компонентом *земля* у фразеологічному складі української мови, описати особливості семантики ФО цієї мікросистеми та граматичну організацію компонентного складу таких ФО.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) виокремити мікросистему ФО з компонентом *земля* із фразеологічного складу української мови; 2) описати особливості семантики таких ФО; 3) дослідити граматичну структуру ФО цієї мікросистеми.

Методи і методика дослідження. Як основний у статті використано описовий метод і його основні прийоми: інвентаризація та систематизація мовного матеріалу в синхронії. Теоретико-методологічним підґрунтям розвідки слугували праці українських мовознавців, у яких досліджено окремі фразеологічні мікро- і макросистеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слово *земля* полісемант і, як свідчить академічний тлумачний «Словник української мови», має шість значень:

1. Третя по порядку від Сонця велика планета, яка обертається навколо своєї осі і навколо Сонця: *І сонечко серед неба Опинилось-стало, Мов жених той молодую, Землю оглядало* (Т. Шевченко);

2. Верхній шар земної кори: *Яка була мерзла земля, зараз уся порозтавала* (Г. Квітка-Основ'яненко);

3. Речовина темно-бурого кольору, що входить до складу земної кори: *Той хліб, що їли люди, був випечений з усякої всячини: там була й полова з остюками, і земля з куколем та горошком* (Панас Мирний);

4. Суша (на відміну від водяного простору): *Якийсь час пливли вони в тумані, поміж берегами, одірвані од землі й безпомічні* (М. Коцюбинський);

5. Ґрунт, який обробляється і використовується для вирощування рослин: *Колись і в Обухівці шуміла революція: одібрали землі панські та в куркулів* (А. Головка);

6. Країна, край, держава: *Еней в чужих землях блукає, Дружину в поміч*

набирає (І. Котляревський)².

Аналіз мікросистеми ФО з компонентом *земля* дає підстави стверджувати, що найчастіше компонентом ФО є це слово у другому значенні: *відриватися від землі* 'втрачати почуття реальності'. – *Професор Куцевич людина, яка ніколи не відривається від землі* (Н. Рибак); *врости в землю* 'остовпіти'. *В повітрі смужкою блиснула шабля, і жінка з переляку зіщулилась, вросла в землю* (М. Стельмах); *змітати (стирати і т. ін.) з лиця землі* 'знищувати когось, щось дощенту'. *Мужики зметуть з лиця землі все, що звалося панським* (Д. Бедзик) та ін. і лише по одному разу – в першому: *[висіти (зостатися)] між небом і землею* 'перебувати в невизначеному становищі'. *Минув ще один місяць, а я все ще вишу між небом і землею. І туди мене тягне, і тут порвати не сила* (І. Вільде); третьому: *зрівняти (змішати) із землею* 'знищити'. – *Город! Город! – мимоволі Всі половці гомонять. – <...> Що в нім, все позабираєм, А нарешті силу маєм Із землею все зрівнять!* (І. Франко) та шостому значеннях: *за тридев'ять (сім) земель* 'дуже далеко'. *Гостро пахло дощем, хоч, може, він випав десь за тридев'ять земель* (Л. Дмитерко).

ФО із компонентом *земля* в більшості випадків моносемічні, і лише деяким із них властива полісемія: *не чути (не відчувати) землі під собою (під ногами)*. 1) 'перебувати в надзвичайно піднесеному стані'. *Ходить мій братик на танець, ходжу і я, та гуляємо, як ті соколи межі соколами, землі під собою не чуємо* (Ю. Федькович); 2) з дієсл. руху 'дуже швидко'. *Вона біжить не чуючи під ногами землі* (В. Речмедін); *Ілько ступав за батьком не відчуючи під собою землі* (П. Панч).

ФО із компонентом *земля*, окрім полісемії, характерні явища синонімії, антонімії та варіантності.

Коротко про диференціацію понять таких явищ та значень термінів, що їх позначають.

Фразеологічні синоніми репрезентують назву одного і того самого поняття, спільні за своїм основним значенням, але різняться між собою значеннєвими відтінками або емоційно-експресивним забарвленням: *пуп землі* 'центр, основа всього'. [Самопал:] *Ти як вийшов у передовики, так тобі <...> і замакітрилась голова... Здалось тобі, що ти – пуп землі* (М. Зарудний) та *сінь землі* 'найкращі представники певної соціальної групи'. *Дев'ятий вал... Чи то ж була вода, що марне так розбилася об кручу? То ж сінь землі, то ж сила молода йшла на смерть, на згубу неминучу* (Леся Українка).

Іноді ФО з компонентом *земля* разом із іншими ФО утворюють синонімічний ряд: *як (мов, ніби, наче і т. ін.) до землі прирости* 'остовпіти'. *А у Оксани і руки, і ноги затрусилась, стала як укопана, як приросла до землі, ні з місяця, ні пари з уст...* (Г. Квітка-Основ'яненко).

Фразеологічні антоніми – дві ФО з протилежним значенням: *як (мов, немов, ніби і т. ін.) крізь землю провалитися (ніти)* 'раптово, безслідно зникнути'. – *Мов крізь землю провалився Той співець – утік од лиха* (Леся Українка) та *як (наче, немов, ніби і т. ін.) з-під (з) землі вирости (виринути)* 'раптово, несподівано з'явитися'. *Враз біля нас як з-під землі виріс стражник Чапля* (П. Панч).

Фразеологічні варіанти позначають назву одного і того самого поняття, спільні за своїм основним значенням, але різняться між собою одним або

² <http://sum.in.ua/s/zemlja>.

кількома (іноді усіма) компонентами або ж певними елементами граматичної структури: **потупити очі в землю** 'почувати себе ніяково'. *Він замовк, потупив очі в землю* (Панас Мирний) та **опустити очиці в землю** 'почувати себе ніяково'. *Як я їй став закидати, що її полюбив, і очиці опустила в землю* (Г. Квітка-Основ'яненко).

Компонент *земля* у ФО в абсолютній більшості випадків уживається в усіх відмінкових формах однини, за винятком кличної:

Н.: **земля горить під ногами** 'потрапляти в безвихідне становище'. *Поляки чули, що земля горить у них під ногами, і робили шалені скоки, що прискорювали катастрофу* (І. Франко);

Р.: **прикипіти (прирости) до землі** 'завмерти на місці від сильних переживань, великої несподіванки і т. ін.' – *Марії нема. Може, пішла до дівчат... А може... я так і прикипів до землі, жахнувшись несподіваної думки* (М. Коцюбинський);

Д.: **віддавати тіло землі** 'хоронити когось'. *За християнським звичаєм церква віддає землі тіло людини з почестями* (З інтернету);

З.: **очима землю рити** 'дивитися під ноги'. *А ідеши мимо і дивишися в землю – знов кричати: – Ей! <...> Що очима землю риєши? Мабуть, сумліне [сумління] нечисте носиш?* (Г. Хоткевич);

О.: **зрівняти (змішати) із землею** 'знищити'. *Дьяконов, навалюючись на нього конем, з усього розмаху оперіцив його арапником <...>. Затоптав би конем, змішав би з землею, якби не стали на заваді оці [врангелівці]* (О. Гончар);

М.: **твердо (міцно) стояти на землі** 'упевнено діяти і т. ін.'. **Міцно стояв на землі** Степан Куреня. *І раптом – земля з-під ніг! Караул, рятуйте, кровне однімають, рубають під корінь* (В. Дрозд).

Ми зафіксували лише одну ФО цієї мікросистеми, у якій компонент *земля* вжито у множині: **за тридев'ять (за сім) земель** 'дуже далеко'. *Той племін у собі за сім земель поніс [батько]* (М. Рудь).

Окремо слід сказати про ФО *земля обітована* 'місце заповітної мрії', у складі якої компонент *земля* уживається в усіх відмінкових формах однини, зокрема й у кличному відмінку:

Н.: **Велична Асканія Нова, як обітована земля, а навколо неї степ, одноманітний сірий простір** (Н. Рибак);

Р.: **Все своє життя йшов він крутими стежками науки до храму всезнання, наче палігрим до землі обітованої** (З журналу);

Д.: **Українці Канади завжди віддають належне своїй Батьківщині – землі обітованій** (З журналу);

З.: **Брели [заробітчани], зігнувшись під клунками, виснажені, худі, почорнілі від гарячих супротивних вітрів, пробиваючись на Каховку, як у землю обітовану** (О. Гончар);

О.: **Василь завжди називав свою Малу Батьківщину землею обітованою** (З газети);

М.: **Свій останній пристанок Герой знайшов, як і заповідав, у селі Либохорі що на Стрийщині, на землі обітованій** (З газети);

Кл.: **Краю мій рідний, земле обітована, ніколи не віддамо тебе чужинцям** (З газети).

У мікросистемі ФО із компонентом *земля* за синтаксичними ознаками можна вирізнити чотири групи:

1) ФО, що за структурою відповідають словосполученню: **по землі ходити** 'жити'. *В мене... іменини... П'ятдесят сім років по землі ходжу, Антоне*

(М. Зарудний).

Серед таких ФО найбільше дієслівних: **топтати землю** 'бути живим'. *Ще й досі топче землю Інокентій Гамалія, на старість бороду викохав* (Григорій Тютюнник), причому більшість із них має ускладнену структуру: **лягати (іти і т. ін.) в землю [живим]** 'помирати'. – *Як згадаю про матіночку мою жива б у землю пішла...* (Г. Квітка-Основ'яненко);

2) ФО, що за структурою відповідають сполученню слів: **до землі**, зі сл. **уклонятися** 'дуже низько'. *Я бачив колгоспників, перед якими я внутрішньо шапку скидав і вклонявся їм до землі за гожість та благородство розуму* (О. Довженко);

3) ФО, що за структурою відповідають порівняльному звороту: **як (наче, немов, ніби і т. ін.) у землю запастися** 'безслідно зникнути'. *Санда з-за воріт цезла, мов у землю запалася* (О. Кобилянська);

4) ФО, що за структурою відповідають:

а) простому реченню як односкладному: **хоч з (з-під) землі викопай**. 'обов'язково знайди, дістань де завгодно'. *Не йме віри, вражий пан. – Давай, хоч з коліна вилупи, хоч з землі викопай, хоч украдь – каже* (І. Нечуй-Левицький), так і двоскладному: **земля запалась під ногами** 'потрапляти в безвихідне становище'. *Барабашівцям запалась під ногами земля* (З. Тулуб);

б) підрядній частині складнопідрядного речення: **де земля сходиться з небом** 'дуже далеко'. *За річкою, що обставилася стіною темно-зеленого очерету, потяглося нив'я довгими поясами, розіслася лани широкими килимами, ховаючи свої краї аж там, де земля сходиться з небом* (Панас Мирний).

ФО з компонентом **земля** можуть бути в реченні:

1) підметом: **сінь землі** 'найкращі представники певної соціальної групи'. *На хутори не кликали [читати]... На хуторах жила сінь землі... Патріархи... Та ось один патріарх таки на вулиці погукав: – Будьмо знайомі! Демократ Бараболя!* (О. Ковінька);

2) присудком:

а) простим дієслівним: **закопувати живцем (живим) у землю** 'доводити до смерті когось'. *Важко мені жити. Нащо мені жити? Дивитися роками, як закопують мене живого в землю?* (О. Довженко);

б) складеним іменним: **пуп землі** 'центр, основа всього'. *Він повністю відсторонився від друзів, вважав, що він пуп землі і вирішує всі питання* (З інтернету);

в) компонентом складеного дієслівного: **як (мов, ніби, наче і т. ін.) землею припадати**, перев. зі сл. **лице, обличчя** 'набути сірого кольору'. *Пролежав він [старий Джеря] тиждень, навіть не стогнав, а лице в нього стало ніби припадати землею* (І. Нечуй-Левицький).

3) обставиною: **землі не доторкатися**, зі сл. **бігти, іти і т. ін.** 'дуже легко й швидко'. *Біжить [Галя] вулицю і землі не доторкається, а на душі так їй чогось-то весело, так весело...* (Г. Квітка-Основ'яненко).

Такі ФО можуть бути в реченні однорідними:

1) підметами: **сінь землі** 'найкращі представники певної соціальної групи'. *Дев'ятий вал... Чи то ж була вода, що марне так розбилася об кручу? То ж сінь землі, то ж сила молода йшла на смерть, на згубу неминучу* (Леся Українка);

2) присудками: **врости в землю** 'остовпіти'. *В повітрі смужкою блиснула шабля, і жінка з переляку зіщулилась, вросла в землю* (М. Стельмах);

3) обставинами: **як (мов, немов, ніби і т. ін.) крізь землю провалитися (піти)** 'раптово, безслідно зникнути'. – *Люданський тільки що був тут і десь дівся, мов*

крізь землю провалився (Є. Кротевич).

І наостанок слід сказати, що чи то автори, чи то видавці припустилися пунктуаційних помилок, виокремлюючи комами:

1) ФО, що за структурою відповідає дієприслівниковому звороту: **не чути землі під собою** 'дуже швидко'. *Козаков біг, не чуючи під собою землі, і не міг нічого крикнути, бо звуки залякли в горлі, а очі затуманилися слізьми* (О. Гончар) обставина виокремлена з двох сторін комами;

2) ФО, що за структурою відповідають означенню: **як (мов, ніби, наче і под.) з-під (з) землі**, зі сл. *доноситися* (про голос) 'дуже далекий'. – *Еге! Та ви он як – спати?! – доноситься до вас голос Якимів, мов з-під землі* (Панас Мирний);

3) обставини: **що аж земля стогнала** 'дуже жорстоко'. *Трудився щиро фараон, і дер, і мучив люд, що аж земля стогнала* (І. Франко).

Стилістичною помилкою слід уважати вживання слова *ховати* та ФО **віддавати тіло землі** 'хоронити' в такому контексті: *Христова церква ховає людину з почеснями і віддає тіло землі* <...> (З інтернету).

Висновки. Проведений аналіз ФО із компонентом *земля* дав підстави резюмувати:

1. Мікросистема ФО з компонентом *земля* є порівняно малочисельною (налічує всього 55 ФО), але натомість досить розмаїтою за своїми семантичними особливостями і граматичною організацією (див. «Словничок фразеологічних одиниць з компонентом *земля*» в кінці статті).

2. Для таких ФО, як і фразеологічної системи загалом, характерні явища полісемії, синонімії, антонімії та варіантності.

3. Компонент *земля* в таких ФО уживається в усіх відмінкових формах. Найбільше ФО цієї мікросистеми утворено з компонентом *земля* у знахідному відмінку однини без прийменника (рідко): *рвати землю* і з прийменниками *в(у), об, крізь: врости в землю, лихом об землю, як крізь землю провалитися* та ін. (усього 25 ФО), найменше – у кличному відмінку однини (*земле обітована*) та родовому відмінку множини (*а тридев'ять земель*) (усього по 1 ФО).

4. У мікросистемі ФО із компонентом *земля* представлені майже всі синтаксичні структури, характерні для фразеологічного складу української мови взагалі: а) ФО, співвідносні з підрядним словосполученням: *топтати землю, з лиця землі* та ін.; б) ФО, співвідносні зі сполученням слів: *до землі, як з-під землі* та ін.; в) ФО, співвідносні з порівняльним зворотом: *як із землі вирости, як у землю вкопаний* та ін.; г) ФО, співвідносні з простим реченням (односкладним і двоскладним): *хоч землю їж, аж земля стогне* та ін.

5. ФО з компонентом *земля* можуть виступати у реченні підметом, присудком (простим, складеним іменним, складеним дієслівним), обставиною.

6. Потребують окремого дослідження семантичні особливості та граматична організація й інших фразеологічних мікросистем, зокрема в порівняльному та зіставному аспектах.

ЛІТЕРАТУРА

Гаманюк, В. і Мішеніна, Т. (2019). Фразеологізми з ономастичним компонентом як репрезентанти національної культури (німецько-українські паралелі). [У:] *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 20, с. 29–54.

Коломієць, М. П. і Регушевський, Є. С. (1988). *Словник фразеологічних синонімів*. Київ, 200 с.

Мороз, О. А. (2016). Ономастична фразеологія в українській та польській мовах в національно-культурному слов'янському просторі. [У:] *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*, 66/278, с. 77–81.

Огар, А. (2012). Вербалізація концепту земля у фразеологічній та паремійній картинах світу.

URL: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2012-28.pdf (дата запиту: 11.01.2023).

Пелипась, М. І. (2021). Типологія фразеологічних одиниць з компонентом-антропонімом. URL: <http://surl.li/hjmbs> (дата запиту: 19.01.2023).

Прадід, Ю. Ф. (1997). *Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень)*. Київ – Сімферополь, 252 с.

Прадід, Ю. Ф. (2022). Семантична й граматична структура фразеологічних одиниць із компонентами *зірка* та *зоря* в українській мові. [У:] *Мовознавство*, 5, с. 57–64.

Словник української мови. В 11 тт. URL: <http://sum.in.ua/s/zemlja> (дата запиту: 14.01.2023).

Словник української мови. У 20 тт. URL: <https://1677.slovaronline.com/> (дата запиту: 15.01.2023).

Словник фразеологізмів української мови. URL: <http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/slov557.pdf> (дата запиту: 10.01.2023).

Ужченко, В. Д. і Ужченко, Д. В. (1998). *Фразеологічний словник української мови*. URL: https://schoolplusnet.com/up_portfolio/2016-3-2-21-42-22_file_20.pdf (дата запиту: 12.01.2023).

Фразеологічний словник української мови. URL: <http://surl.li/hjlym> (дата запиту: 21.01.2023).

REFERENCES

Hamaniuk, V. i Mishenina, T. (2019). Frazeolohizmy z onomastychnym komponentom yak reprezentanty natsionalnoi kultury (nimetsko-ukrainski paraleli) [Phraseological units with onomastic component as a transfer of culture (German-Ukrainian parallels)]. [U:] *Filolohichni studii: Naukovi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 20, s. 29–54. (in Ukrainian)

Kolomiets, M. P. i Rehushevskiy, Ye. S. (1988). *Slovnnyk frazeolohichnykh synonymiv* [Dictionary of phraseological synonyms]. Kyiv, 200 s. (in Ukrainian)

Moroz, O. A. (2016). Onomastychna frazeolohiia v ukrainskii ta polskii movakh v natsionalno-kulturnomu slovianskomu prostori [Onomastic phraseology in Ukrainian and Polish languages on the base of national and culture Slavic area]. [U:] *Naukovi pratsi. Filolohiia. Movoznavstvo*, 66/278, s. 77–81. (in Ukrainian)

Ohar, A. (2012). Verbalizatsiia kontseptu zemlia u frazeolohichnii ta paremiinii kartynakh svitu [Verbalization of the concept of land in phraseological and paremiic pictures of the world]. URL: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2012-28.pdf (data zapytu: 11.01.2023). (in Ukrainian)

Pelypas, M. I. (2021). Typolohiia frazeolohichnykh odynyts z komponentom-antroponimom [Typology of phraseological units with an anthroponymic component]. URL: <http://surl.li/hjmbs> (data zapytu: 19.01.2023). (in Ukrainian)

Pradid, Yu. F. (1997). *Frazeolohichna ideohrafiia (problematyka doslidzhen)* [Phraseological ideography (problematics of research)]. Kyiv – Simferopol, 252 s. (in Ukrainian)

Pradid, Yu. F. (2022). Semantychna y hramatychna struktura frazeolohichnykh odynyts iz komponentamy *зірка* та *зоря* v ukrainskii movi [The semantic and grammatical structure of ukrainian phraseological units with the components *зірка* and *зоря*]. [U:] *Movoznavstvo*, 5, s. 57–64. (in Ukrainian)

Slovnnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. V 11 tt. URL: <http://sum.in.ua/s/zemlja> (data zapytu: 14.01.2023). (in Ukrainian)

Slovnnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. U 20 tt. URL: <https://1677.slovaronline.com/> (data zapytu: 15.01.2023). (in Ukrainian)

Slovnnyk frazeolohizmiv ukrainskoi movy [Dictionary of phraseological units of the Ukrainian language]. URL: <http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/slov557.pdf> (data zapytu: 10.01.2023). (in Ukrainian)

Uzhchenko, V. D. i Uzhchenko, D. V. (1998). *Frazeolohichni slovnnyk ukrainskoi movy* [Phraseological dictionary of the Ukrainian language]. URL: https://schoolplusnet.com/up_portfolio/2016-3-2-21-42-22_file_20.pdf (data zapytu: 12.01.2023). (in Ukrainian)

Frazeolohichni slovnnyk ukrainskoi movy [Phraseological dictionary of the Ukrainian language]. URL: <http://surl.li/hjlym> (data zapytu: 21.01.2023). (in Ukrainian)

СЛОВНИЧОК ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОМПОНЕТОМ *ЗЕМЛЯ*

ЗЕМЛЕ:

земля обітована ‘місце заповітної мрії’. *Краю мій рідний, земле обітована, ніколи не віддамо тебе чужинцям* (3 газети).

ЗЕМЛЕЮ:

висіти між небом і землею ‘перебувати в невизначеному становищі’. *Минув ще один місяць,*

а я все ще **вишу між небом і землею**. І туди мене тягне, і тут порвати не сила (І. Вільде);

зрівняти (змішати) із землею. 1) 'знищити'. – *Город! Город!* – мимоволі *Всі* половці гомонять. – <...> *Що в нім, все позабираєм, А нарешті силу маєм* **Із землею все зрівнять!** (І. Франко); 2) 'жорстоко розправитися з кимось' Дьяконов, наваючись на нього [Фальцфейна] конем, з усього розмаху опериців його арапником <...>. *Затоптав би конем, змішав би з землею, якби не стали на заваді* (О. Гончар);

[і (хоч)] під землею, зі сл. *знайти, відшукати* та ін. 'де завгодно'. [Івга:] *Та я б його, бісового сина, і під землею знайшла!* Я б з його оті гроші видрала разом з його ненажерливими очима (Панас Мирний); [Виночерпець:] *Немає кубка з яшми!* [Хуса (грізно):] *Як нема? Хіба хто вкрав? Я злодія знайду хоч під землею!* (Леся Українка);

пахне (смердить) землею 'бути близьким до смерті'. *Од неї пахне вже землею, Ужє й мене не пізнає!* (Т. Шевченко); *Чи вам же пристало балакати про кохання?.. Від вас же землею смердить!* (М. Кропивницький);

повінчатися із сирю землею 'померти'. Саливон сповістив урочисту новину, що вже деякі дівчата в Німеччині насправляли повні скрині одежі, виходили заміж... – **Із сирю землею повінчалися!**.. – гнівними голосами вигукували дівчата (К. Гордієнко);

покритися землею 'померти'. *Легше, мої любі, покриться землею, Ніж бач(ить), як другий, багатий, старий, Цілує з гроші, вінчається з нею...* (Т. Шевченко);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) землею припадати, перев. зі сл. *лице, обличчя* 'набути сірого кольору'. *Пролежав він [старий Джеря] тиждень, навіть не стогнав, а лице в нього стало ніби припадати землею* (І. Нечуй-Левицький).

ЗЕМЛІ:

віддавати тіло землі 'хоронити когось'. За християнським звичаєм церква **віддає землі тіло** людини з почеснями (З інтернету);

відриватися від землі 'втрачати почуття реальності'. – *Професор Куцевич людина, яка ніколи не відривається від землі* (Н. Рибак);

гнити в сирій землі 'помирати'. *Нема мені життя без Насті... Як не буду з нею жити, то буду в сирій землі гнити* (М. Коцюбинський);

до землі, зі сл. *уклонятися* 'дуже низько'. *Я бачив колгоспників, перед якими я внутрішньо шапку скидав і вклонявся їм до землі за гоґість та благородство розуму* (О. Довженко);

з лиця землі, зі сл. *зникати, щезнути* і т. ін. 'назавжди' *Без мови немає народу. Він зникає з лиця землі, як древні ацтеки* (П. Загребельний);

змітати (стирати і т. ін.) з [лиця] землі 'знищувати'. – *Вони б мали й один одного в ложці води втопити, з лиця землі змести!*.. (Панас Мирний); – *А як зітруть з лиця землі? – Народ не можна стерти. Царя, панів не стане, а люди будуть вічно!* (В. Шевчук); – *Вона буде моя, повинна бути моєю, хоч би мені довелося змести з землі й її хату, і її оселю, і тітку Мавру, і брата <...>, – думав Сремія, стискаючи кулаки* (І. Нечуй-Левицький);

[то такий що] з-під землі (під землею), зі сл. *діставати, виривати* і т. ін. 'незважаючи ні на які труднощі'. *Вже як товариш попросить об чім, то він [Кармель], здається, з-під землі дістане, а не одмовиться* (Марко Вовчок); [Кирило:] *Хіба такий [як Храпко] не одкопає [діла]? – ого! З-під землі видере, – бідовий (Панас Мирний); – А хто для тебе всякий матеріал з-під землі добував: книжки, газети, журнали?* (С. Добровольський); – *Заруба дістане [мотор]. То такий що під землею вирве* (В. Кучер);

з тридев'ятої землі 'здадалека'. *Ці чужинці, ці гості далекі, З тридев'ятої, мабуть, землі, Поспішають одержати чеки Чи відстрочить старі векселі* (Л. Дмитерко);

[і] землі не доторкатися (не дотикається і т. ін.). 1) зі сл. *бігти, іти* і под. 'дуже легко й швидко'. *Біжить [Галя] вулицю і землі не доторкається, а на душі так їй чогось-то весело, так весело...* (Г. Квітка-Основ'яненко); 2) зі сл. *ходити, іти* і под. 'з почуттям власної гідності'. *Діла йшли дуже добре. Леон Гаммершляг ходив, землі не дотикаючи з гордості і радості* (І. Франко);

лежати в землі 'покоїтися'. *Перед її очима в круговороті виринали рідні обличчя, і поруч з живими воскресали й ті, що вже давно лежали в землі* (М. Стельмах);

не чути (не відчувати) землі під собою (під ногами). 1) 'бути у надзвичайно піднесеному стані'. *Ходить мій братик на танець, ходжу і я, та гуляємо, як ті соколи межі соколами, землі під собою не чуємо* (Ю. Федькович); *Михасеву статтю прочитав редактор і сказав – молодець! Від похвали він не чув під ногами землі!* (С. Чорнобривець); 2) з дієсл. руху 'дуже швидко'. *Вона біжить не чуючи під ногами землі* (В. Речмедін); *Ілько ступав за батьком не відчуючи під собою землі* (П. Панч);

по землі ходити 'жити'. *В мене... іменини... П'ятдесят сім років по землі ходжу, Антоне* (М. Зарудний);

пригинати до землі 'примушувати когось коритися'. [Коваль:] *Вони хочуть, щоб страх і*

чорна туга **пригнули** наші душі **до землі**... Та не тужити я прийшов, а мститись, і помста наша громом пролуна! (О. Левада);

пуп землі 'центр, основа всього'. [Самопал:] Ти як вийшов у передовики, так тобі <...> і замакітрилась голова... Здалось тобі, що ти – **пуп землі** (М. Зарудний);

сінь землі 'найкращі представники певної соціальної групи'. Дев'ятий вал... Чи то ж була вода, що марне так розбилася об кручу? То ж **сінь землі**, то ж сила молода йшла на смерть, на згубу неминучу (Леся Українка);

твердо (міцно) стояти на землі 'впевнено діяти і под.'. Микола не турбувався, його не огортали сумніви, бо **твердо стояв на землі** (3 газети); **Міцно стояв на землі** Степан Куреня. І раптом – земля з-під ніг! Караул, рятуйте, кровне однімають, рубають під корінь (В. Дрозд);

хоч з (з-під) землі викопай 'обов'язково знайди, дістань де завгодно'. Не їме віри, вражий пан. – Давай, хоч з коліна викупи **хоч з землі викопай**, хоч украдь – каже (І. Нечуй-Левицький); – Часом, ні сіло ні впало, так захочеться сала, що **хоч з-під землі викопай**, а дай! (Ф. Маківчук);

язик до землі 'не вміти зберігати таємницю'. Хіба втаїти про ваш приїзд, коли у сусідів **язик до землі** (3 газети);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) з-під (з) землі. 1) зі сл. **доноситься** (про голос) 'дуже далекий'. – Еге! Та ви он як – спати?! – доноситься до вас голос Якимів **мов з-під землі** (Панас Мирний); 2) зі сл. **вирости, з'явитися і т. ін.** 'раптово, несподівано'. Враз біля нас **як з-під землі виріс стражник Чапля** (П. Панч); **Ідуть вони [дядьки], балакають <...>, коли це як з-під землі перед ними з'явився сам пан полковник** (Нар. опов.); – **Олеку тернівцяньського ловлять! Не було, не було, і ось він є: як з-під землі вродився, щоб збаламутити увесь ярмарок** (О. Гончар); **Недавно казала тітка відчинити одно фронтове вікно; я відчиняю, а він наче з землі виріс – надійшов!** (О. Кобилянська); **Чорний монах немовби виріс з-під землі** (П. Панч); **Скрізь по полю – ліворуч і праворуч – стояли гармати, гармати, гармати... Немов уродилися з землі** (О. Гончар); **Славка <...> наче з-під землі вирінався** (Л. Мартович); **Всі три хлопці з'явилися, якби з-під землі виринули** (Л. Мартович); **Попереду наче з-під землі вигулькнуло щось сіре, чим далі воно збільшувалось, росло – вітряк** (3 журналу);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) до землі прибитий 'зажурений'. З-під насуплених брів засвітив гострий погляд, то окидав він [Чіпка] ним станового, то позирав на людей, що стояли мовчки, **як до землі прибиті** (Панас Мирний);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) до землі прорости (прорости) 'остовпіти'. А у Оксани і руки, і ноги затрусилась, стала, як укопана, **як проросла до землі**, ні з місця, ні пари з уст... (Г. Квітка-Основ'яненко); **Тодозя оступилась од князя й почувала, що в неї не стає сили рушити з місця: вона од жалю та горя неначе проросла до землі** (І. Нечуй-Левицький); – **Марії нема. Може, пішла до дівчат... А може... я так і прикипів до землі, жажнувшись несподіваної думки** (М. Коцюбинський);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) небо від землі. 1) зі сл. **далекій, віддалений і под.** 'дуже'. Цілі цих партій **далекі як небо від землі** (3 газети); 2) 'дуже велика різниця'. – Та куди ж нам до вас рівнятися? **Як небо від землі** (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗЕМЛЮ:

аж у землю вкипіти 'бути надзвичайно занепокоєним чимось несподіваним'. – А що буде, коли він у серце влізе і не вилізе звідти? – **з-під набряклих вій твердо глянув у вічі другові. Той аж у землю вкипів** – так вразили слова Мірошніченка (М. Стельмах);

бити (ударяти, кидати) лихом об землю 'не журитися'. – Не плач, Одарко, **бий лихом об землю** (М. Стельмах); [Виборний:] **Викинь [Наталко] лиш дур з голови; удар лихом об землю, – мовчи та диш!** (І. Котляревський); **Кинь лихом об землю! Якого ката слиниш!** (П. Гулак-Артемівський);

бити лобом (лобами) об землю 'домагатися прихильності'. Ці панове безсоромно **били лобами об землю** перед європейцями, забуваючи про свою культуру (3 газети);

врости в землю 'остовпіти'. В повітрі смужкою блиснула шабля, і жінка з переляку зіщулилась, **вросла в землю** (М. Стельмах);

встромити очі в землю 'потупити погляд'. Глянув цар на сестер, питає, а вони **дрижать, неначе трясця їх трясє, устромили очі в землю і слова не промовлять** (О. Стороженко);

втоптати в землю 'зганьбити, дискредитувати когось'. – А отой [Польський] мене доїв, той мене **в землю втоптав!** – і Порох знову заходив по хаті (Панас Мирний);

закопувати живцем (живим) у землю 'доводити до смерті когось'. **Важко мені жити. Нащо мені жити? Дивитися роками, як закопують мене живого в землю?** (О. Довженко);

зійти в землю 'померти'. [Андромаха:] **Задля мене було б вже корисніш В землю зійти, як тебе [Гектора] я утрачу, бо вже ніякої втіхи для мене не буде, як ти свою долю настигнеш, Тільки журба...** (Ант. літ.);

зрошувати (своїм) потом землю 'важко працювати, обробляючи землю'. **Виріс [Оленчук] на**

цій землі, **зросив її своїм потом і вважає себе законним господарем цього краю** (О. Гончар);

зрошувати (скропити) (власною (своєю)) кров'ю [рідну] землю 'бути пораненим'. *Хоч химерні були ті юнацькі мрії, а тепер двадцятишестирічному Максиму, котрий сьорбнув і лиха, і кривди, власною кров'ю зросив рідну землю, вони видалися звабними* (Н. Рибак);

ладний (зотовий, мало і т. ін.) (тричі) провалитися крізь землю 'мати бажання якомога швидше зникнути (через сором, ніяковість і т. ін.)'. *Я стояв біля неї спантелечений і роззублений, ладний провалитися крізь землю* (М. Чабанівський); [Галина:] *Відчепись! Говорила я тобі. Бачиш, як незручно вийшло. Мало крізь землю провалитися* (В. Собко); *Йому було так соромно, що він ладен був тричі провалитись крізь землю* (О. Довженко);

лихом об землю 'немає ніяких турбот'. – *Чого мовчиш? – штовхнула вона Макара. – Замислився, наче на місяць задумав летіти. – Тобі що, подоїла своїх корів та лихом об землю* (С. Добровольський);

лягати (іти і под.) в [сиру] землю [живим] 'помирати'. [Наум:] *Не остав мене, Господи <...>. Цілий вік ти мене милував, а на старості, як мені треба було у землю лягати, послав ти мені таке горенько!..* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Олексій:] *Через моє страждання, через людські попрьокі [докори], через непорядки у господарстві <...> і не оглянемося, як ляже вона [Галочка], моя голубочка, у сиру землю* (Г. Квітка-Основ'яненко); – *Йди собі, мале дитя, у сиру землю, поки не зазнало лиха, іди малим – і краще, і легше* (Панас Мирний); – *Як згадаю про матіночку мою, жива б у землю пішла...* (Г. Квітка-Основ'яненко);

опустити очі (очиці) в землю 'соромитися'. *Умовила хвора, і черниця тихо Сиділа очі в землю опустивши...* (Леся Українка); *Тільки добіга [дівчина] до якої кучі, де вже зна, що на неї пильніші усіх дивляться, тут вона очиці опустить в землю* (Г. Квітка-Основ'яненко);

покидати грішну землю 'помирати'. *Напускає [отець Миколай] на своє досить земне обличчя святість і так підіймає руки, наче збирається покидати грішну землю* (М. Стельмах);

очима землю рити 'дивитися під ноги'. *А ідеши мимо і дивишися в землю – знов кричати: – Ей! <...> Що очима землю рисиш? Мабуть, сумліне [сумління] нечисте носиш?* (Г. Хоткевич);

понуриати голову в землю 'почувати себе ніяково'. *Понури голову в землю отаман, соромлячись нагоди своєї перед своїми ж козаками* (О. Довженко);

потупити (опустити і т. ін.) очі (очиці) в землю (до землі) 'соромитися'. *Він замовк, потупив очі в землю* (Панас Мирний); *Тільки добіга [дівчина] до якої кучі, де вже зна, що на неї пильніші усіх дивляться, тут вона очиці опустить в землю* (Г. Квітка-Основ'яненко);

[такі що аж] рвати (ногами, копитами) землю. 1) 'дуже швидко бігти'. *Антін не йде, а рве ногами землю* (С. Чорнобривець); – *Ждіть з перемогою! – крикнув він і оперіцив жеребця нагаєм. Той виніс його на шлях і полетів рвучи копитами землю* (Григорій Тютюнник); 2) зі словоспол. *такий, що 'швидкий, баский (перев. про коней)'. – Їздять вони [пани] у таких колясках, що хитає, як у колісці, возять їх такі коні що аж землю рвуть* (Марко Вовчок);

топтати [грішну] землю 'бути живим'. *Ще й досі топче землю Інокентій Гамалія, на старість бороду викохав* (Григорій Тютюнник); *Ходімо натиссерце пракоринь шукати, щоб тобі довго це топтати грішну землю, а мені стати на одвіт* (Ю. Яновський);

спустити (зсадити, скинути) з небес (хмар) на землю 'повернути до реальності'. *Відповідь [гуцул] таке, що зразу скинуло мене з <...> небес на землю* (Г. Хоткевич); *І вирішив зсадити її [Сану] з хмар на землю та зитовхнути лицем до лиця з справжньою дійсністю* (Ю. Збанацький);

уложити в землю 'убити'. *Коли б їхня [ворогів] сила – не одного б уложили за землю у землю* (М. Стельмах);

хоч землю їж 'що не роби, незважаючи ні на що, не переконати когось'. – *А ти знаєш мою Ганну: сказала, як одрубала! Хоч землю їж – все одно не вступить! Характер у неї...* (П. Резніков);

[що] хоч [іди (бери та лізь)] живим (живцем і т. ін.) у (скрізь) землю 'зовсім безвихідне становище'. – *А тут, Омеляне, така біда, що хоч живим у землю лізь* (М. Стельмах); – *Так мені остогидла хата-пустка, <...> що хоч бери, старий діду, та лізь живцем у землю...* (М. Коцюбинський); *Тепер нашої Ївзі прийшло хоч скрізь землю йти!* (Г. Квітка-Основ'яненко);

як (мов, ніби, наче, щоб і под.) крізь землю провалитися (піти, пропасти і т. ін.) 1) 'раптово, безслідно зникнути'. *І зник (чоловік) так само несподівано, як і появився. Я ... все хотів побачити його знову, щоб розпитати добре про тих богатирів, але він як крізь землю провалився* (Легенди...); – *Мов крізь землю провалився Той співець – утік од лиха* (Леся Українка); – *Авторучка випала, мацав-мацав, наче крізь землю провалилась* (В. Дрозд); *Кума десь ділась, наче крізь землю провалилась* (І. Нечуй-Левицький); *Цілий день шукав дід ту ниву, а вона ніби крізь землю провалилась* (З журналу); – *І коней не знайшли? – Ні, як крізь землю пішли всі семеро* (А. Головок); *Треба вам сказати, що як тільки прокотив возик з писарем, то усі наче крізь землю пропали* (Марко Вовчок); – *Люданський тільки що був тут і десь дівся, мов крізь землю провалився* (Є. Кротевич); 2) 'дуже соромно'. [Любов:] *Коли б ви знали, як мені часом буває сором при спогадах, просто хоч крізь землю провалитись!..* (Леся Українка); 3) 'запевняти у

правдивості сказаного'. – **Щоб мені крізь землю провалитись**, щоб я з місця того не зійшла, як тому правда, що Хіверя набрехала (Грицько Григоренко).

ЗЕМЛЯ:

аж (що аж, що й) земля стогнала 'дуже жорстоко'. Трудився щиро фараон, і дер, І мучив людо **що аж земля стогнала** (І. Франко);

[де] земля сходиться з небом 'дуже далеко'. За річкою, що обставилася стіною темно-зеленого очерету, потяглося нив'я довгими поясами, розіслалися лани широкими килимами, ховаючи свої краї аж там, **де земля сходиться з небом** (Панас Мирний);

земля не приймає. 1) 'хтось не може бути похованим через велику кількість загиблих'. – *Нас тут триста, як скло, Товариства лягло! І земля не приймає* (Т. Шевченко); 2) 'хтось не може бути похованим через великі гріхи, злочини'. *А ворогам народу, тим, що обдурюють його в газетах і оббивають пороги німецьких гестапо, – живодерам передай, що краще було б їм на світ не родитись, <...> що їх не прийме земля наша* (О. Довженко);

земля обітована 'місце заповітної мрії'. Велична Асканія Нова, як **обітована земля**, а навколо неї степ, одноманітний сірий простір (Н. Рибак); *Брели [заробітчани], зігнувшись під клунками, виснажені, худі, почорнілі від гарячих супротивних вітрів, пробиваючись на Каховку, як у землю обітовану* (О. Гончар); *Невже приходить край його мандром? Боже праведний, доведи його на обітовану землю* (Ю. Яновський); *Все своє життя йшов він крутими стежками науки до храму всезнання, наче палігрим до землі обітованої* (З журналу);

покрій сира земля 'виражає побажання смерті'. *Обернулась [Оксана] до землі, заплакала навзрид і каже: «Покрий мене, сира земля, нехай я не бачу!...»* (Г. Квітка-Основ'яненко);

[таким що й] земля горить (западається) [під ногами, під ним]. 1) 'потрапляти в безвихідне становище'. *Треба, щоб під окупантами горіла земля* (О. Гончар); *Народні дружинники борються за зміцнення правопорядку, і там, де вони діють активно, земля горить під ногами* у злочинців (З газети); *Барабашівцям запалась під ногами земля* (З. Тулуб); 2) 'дуже спритний'; *Тато тихцем розповідав, що Заволока був до революції таким конокрадом що й земля під ним горіла* (А. Дімаров);

хай (нехай) [йому] земля (буде) пухом (пером, пухенькою). 1) 'усталена формула прощання з покійним при похованні'. – *Ну, що ж, доню! – промовив дядько з сльозою в голосі. – Земля йому пухом. Тата не повернеш* (В. Речмедін). *Поминальники ... хуленько потягнулися до чарок. – Нехай же йому земля пухенькою буде*, – сказала котрась молодиця і скорботно зітхнула (Григорій Тютюнник); *Нехай йому земля легка!* (Укр. присл.); 2) 'уживається як добра згадка про небіжчика'. – *В покійника вашого батька, князя Михайла, нехай буде земля йому пером, була мені служба дуже важка* (І. Нечуй-Левицький); *Що за людина був цей Павло Васильович! Хай пухом йому земля*. Ну, як дитина, добрий та чулий (О. Сизоненко); *Вони з братом (земля йому соловецька пером!) забрели туди, з полювання йдучи* (І. Багряний);

як (мов, немов, ніби і т. ін.) у землю вкопаний, зі сл. *стояти, ставати* і т. ін. 'нерухомо'. *Катерина не привітала його, не кинулась, як завжди, йому назустріч, стоїть як у землю вкопана* (О. Стороженко).

ЗЕМЕЛЬ:

за тридевят (тридесять, сім) земель 'дуже далеко'. *Гостро пахло дощем, хоч, може, він випав десь за тридев'ять земель* (Л. Дмитерко); *Єсть за тридесять земель попович Ясат* (Сл. Б. Грінченка); *Той племін у собі за сім земель поніс (батько)* (М. Рудь).

Подано до редакції 22.03.2023 року
Підписано до друку 25.04.2023 року